

Sun Cu

Umeće ratovanja

Preveo i priredio
Mirko Bižić

作
戰
第
二

Mono i Manjana
2009.

Naslov originala
Szun Tzu – *The Art of War*
Translation Copyright © 2009 Mono i Manjana

Izdavač
Mono i Manjana

Za izdavača
Miroslav Josipović
Nenad Atanasković

Glavni i odgovorni urednik
Aleksandar Jerkov

Urednik
Vojin V. Ančić

Prevod
Mirko Bižić
Jelena Todorović (predgovor)

Lektura
Svjetlana Manigoda

Korice
Ljiljana Pekeč

Tehnički urednik
Goran Skakić

Priprema za štampu
Ljiljana Pekeč

Štampa
Elvod-print, Lazarevac

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

SUN, Cu, 544. p.n.e. – 496. p.n.e.
Umeće ratovanja / Sun Cu ; preveo i priredio Mirko Bižić ;
(prevod predgovora Jelena Todorović). – Beograd : Mono i Manjana,
2009 (Lazarevac : Elvod-print). – 137 str. : ilustr. ; 21 cm

Prevod dela: The Art of War / Szun Tzu. – Str. 7–16: Predgovor /
Leonardo Vitorio Arena. – Završna napomena prevodilaca i priređivača:
str. 125. – Podaci o Sun Cuu iz klasičnih kineskih istorijskih izvora:
str. 127–136. – Napomene uz tekst

ISBN 978-86-7804-238-6

a) Sun Cu (544. p.n.e. – 496. p.n.e.)
b) Vojna strategija

COBISS.SR-ID 169957388

Sadržaj

UVOD.....	7
PROCENE I PLANIRANJE.....	17
POKRETANJE RATA.....	23
NAPADAČKA STRATEGIJA.....	29
TAKTIČKO RAZMEŠTANJE.....	35
SILE	41
SLABE I JAKE TAČKE	49
MANEVRIŠANJE	59
VARIJACIJE I PRILAGOĐAVANJE	68
POKRETI I RAZMEŠTANJE TRUPA.....	73
TEREN	84
DEVET SITUACIJA	92
NAPAD VATROM	109
UPOTREBA ŠPIJUNA	115
NAPOMENE O NEKIM KINESKIM TUMAČIMA IZVORNOG TEKSTA ¹²³	
ZAVRŠNA NAPOMENA PREVODILACA I PRIREĐIVAČA	125
PODACI O SUN CUU IZ KLASIČNIH KINESKIH ISTORIJSKIH IZVORA:	127
NAPOMENE UZ OVO IZDANJE PREUZETE SU IZ IZVORNIKA:	139

老子
像

Portret Lao Cea, duborez preuzet iz jednog teksta o kineskoj književnosti iz 1927, Rim, Biblioteka Gregorijanskog univerziteta.

Predgovor

UVOD

Knjiga koja je pred vama, opremljena bogatim filozofskim komentarima, predstavlja najstariji spis kineske vojne veštine. Puni naziv joj je *Sun-tsu Ping fa* „Umeće ratovanja učitelja Suna“. Pre nego što pređemo na samo delo, valjalo bi reći reč-dve i o piscu koga istoričari kineske filozofske misli često zapostavljaju.¹ Sun Cu je bio vojni strateg u vreme poznato kao „razdoblje proleća i jeseni“ (722–481. p.n.e.). U književnosti je koristio pseudonim Čang Čing. Poreklom iz države Či, služio je Ho Lua, vladara države Vu, na koga je Sun Cuovo besmrtno delo snažno uticalo.

Kao komandant Ho Luove vojske, učitelj je izvojevao jednu od najvećih pobeda kraljevstva Vu pobedivši u ratu protiv neprijateljske Ču države.

¹ Dvojica najvažnijih istoričara kineske filozofije A. Fork i Fung Julan u svojim radovima Sun Cua spominju tek usput. Prvi ga navodi kao *Militärschriftsteller* („pisac vojničkih stvari“) – up. *Geschichte der alten chinesischen Philosophie*, Hamburg 1964, drugo izdanje, 481. str. Drugi nam donosi jedan deo Mencijeve biografije (jedan od značajnih kineskih filozofa) u kojoj se spominje i Sun Cuovo ime – up. *Chung-kuo che hsüeh shih* [„Istorija kineske filozofije“], Peking, 1984. (reprint izdanja iz 1934), 140. str. A. K. Grejam (A. C. Graham) u svom slavnom delu *Disputers of the Tao* (La Salle, Illinois, 1989, 327. str.), ograničava se tek na jednu od Sun Cuovih doktrina: „Prema teoriji o 'Pet elemenata' (*vu-sjeng*), učitelj ističe kako niko ne donosi trajnu pobedu nad svojim protivnikom.“ (O teoriji o „Pet elemenata“ i dalje o ovom pitanju videti VI poglavlje Sun Cuovog *Umeća ratovanja*.)

Kao jedan od vatrenih pobornika promena, Sun Cu je podržao dve reforme vladara Čin države: uvećanje zemljišnih parcela za dodelu seljaštvu i smanjenje kazni.

Drugi biografski podaci o Sun Cuu, nažalost, nisu nam poznati, ali zato njegovo delo govori o njemu. Sam naslov mogao bi se različito prevesti. Reč *fa* znači „uzor“, „veština“, „tehnika“ dok *ping* ima značenje „strategija“, „rat“, „trupa“, i imenuje kako vrstu čete, tako i samu četu. Otuda se najveći broj prevodilaca odlučuje za prevod „ratna veština“, što je rešenje koje smo i mi ovde prihvatili, iako se pretpostavke i zaključci ovog dela ne daju ograničiti samo na metodologiju ratovanja, već su lako primenljivi na bilo koju vrstu taktike, ne obavezno na vojničku. Uostalom, dovoljno je obratiti pažnju na glavnu pretpostavku Sun Cuovog učenja koja sama za sebe govori mnogo: Sun Cu nas, naime, savetuje da se u bitku upustimo samo u slučaju krajnje nužde, kada su sve ostale mogućnosti iscrpljene, i podvlači da je jedini pravi strateg onaj koji pobedi neprijatelja pre nego što do bitke i dođe.

Pojedina ubeđenja otkrivaju uticaj taoizma u Sun Cuovoj misli. Dakle, idealni borac je onaj koji se ne bori, niti napada prvi, sem ukoliko ga okolnosti na to ne nateraju. Ovo su pak polazišta taoističkih učitelja, u prvom redu Lao Cea.²

Taoistička pozadina je veoma prisutna u ovom delu, a poreklo Sun Cuovog obrazovanja otkrivaju nam i pojedini sporadični navodi. Rasprave, na primer, o vrednovanju vode³ ili o stvaranju suprotnosti (jedna od taoističkih doktrina) učinile su da se kineski marksisti pozivaju na

² Ova ideja je na više mesta istaknuta u *Tao Te Čingu* (up. poglavlja XXII, LXVIII i LXXXI).

³ U *Tao Te Čingu* se nedvosmisleno ističe da voda pobeđuje bez borbe. (up. poglavlja VIII i LXXVIII).

materijalističko-dijalektičke činioce u knjizi *Ping fa*, ističući ovu stranu spisa često preterano, mada ponegde i opravdano. Nije li možda ispravno reći da Sun Cu prihvata nastanak bezvlašća iz vlasti, kukavičluka iz hrabrosti, slabosti iz snage?

Naše delo, pre svega, predstavlja traktat o ratnoj veštini, što treba podvući uprkos činjenici da se izvesni saveti mogu odnositi i na druge kontekste. U suprotnom, čime bi se mogao objasniti zanimanje nekih od najvećih stratega u istoriji čovečanstva za Sun Cuovo delo, počevši od Napoleona pa nadalje (postoje indicije da je Napoleon došao do jednog francuskog izdanja iz 1772. koje je priredio izvesni jezuita Amija). Konačno, i sam Mao Cedung pokazao je zanimanje za postulate *Ping faa*, primenjujući ih u Dugom maršu koji ga je doveo na vlast.

Polazište Sun Cuove filozofije jeste da je strategija najvažniji državni posao (prvo poglavlje). Mora se imati na umu da svako postojanje predstavlja jedan polaritetni par: život – smrt, pobeda – poraz, korist – šteta i tako dalje. Neophodno je, dakle, opredeliti se za jednu od ponuđenih suprotnosti i odbiti drugu. Uloga stratega je da nam olakša tu vrstu kretanja.

Tao, pranačelo i vodič našeg ponašanja, treba da bude nadahnuće i podstrek od koga strateg ne sme da odstupa. Tao predstavlja savršen način za izvršenje ma kog zadatka, zbog čega je nezaobilazan deo vojne politike.

S druge strane, treba imati u vidu i vremenske činioce, atmosfere prilike, pa i teren, strateške elemente na kojima se Sun Cu posebno zadržava. Ukoliko taou, vremenu i terenu, dodamo i ulogu vođe, kome pisac upućuje

svoje najdragocenije savete, te konačno i taktiku,⁴ kao nužni uzor, ništa neće biti prepušteno slučaju – imaćemo „pet konkretnih elemenata“ (*vu-ših*), ugrađenih u osnove našeg delanja.

Kako je već istaknuto, Sun se trudi da izbegne da do okršaja dođe. Svakako, namera mu je da pobedi te se, u tom smislu, udaljava od preteranog veličanja poraza na kakvo, recimo, nailazimo u Japanu. Pa opet, tvrdi da se trijumf može i treba postići bez boja. Kada se jednom izradi savršen plan napada, bitka se vodi i dobija već u generalštabu: raspoređivanje pionera, tj. vojnika, u tom trenutku postaje dečja igra.

Osim toga, sve treba da se odvija veoma brzo: pobednička strategija je brzina koja neprijatelja ostavlja pobeđenog, ne dajući mu priliku ni da shvati da je napadnut i poražen.

Sun Cuovim delom provejavaju i druge taoističke ideje. Za pobedu nije neophodno da vojnici budu detaljno upućeni u strategiju. Štaviše, najbolje je da o njoj ništa i ne znaju jer bi moglo biti veoma štetno kada bi raspolagali istim znanjima kojim raspolaže i komandant. Taoisti takođe, u prvom redu pomenuti Lao Ce, zahtevali su da se narod drži u neznanju.⁵ Ovo dolazi iz želje da pojedinac ostane jednostavan i prirodan: neznalica pribegava spontanosti (*cu-jan*). Na istu spontanost se, izgleda, poziva i Sun Cu: kada se jednom nađu u opasnosti, vojnici treba da se služe svojim urođenim sposobnostima u borbi za opstanak. Tamo gde

⁴ „Oni koji ne planiraju (...) biće izvesno plen neprijatelja“ (deveto poglavlje).

⁵ Uporedi *Tao Te Čing*, šezdeset peto poglavlje.

bi ih obrazovanje i znanje ugrozili, bivajući nepotreban balast, neznanje pomaže i pročišćava ih.

S druge tačke gledišta i iz drugih razloga, jednako je važno da ni neprijatelj ne zna našu strategiju. On ne sme ni da nasluti naša polazišta niti mogućnosti za pobedu. U suprotnom, ne možemo se nadati pravom i potpunom trijumfu: Sun Cu oštro kritikuje one koji se hvale lakim poredama koje su pride vidljive neprijatelju.

Pravi strateg ne troši svoje snage već snage protivnika. Odseći ga od snabdevanja, lišiti ga teritorija i onoga što mu je najdraže, to je pravi način da se porazi neprijatelj. Sun Cu se seća epizode s jednim od svojih kadeta na čije pitanje šta činiti pri susretu s neprijateljem Sun Cu odgovara: „Povredi mu osećanja.“

Kroz ceo spis prevlađuje jaka cinična nota. Sun Cu uglavnom naginje pragmatičnom, potpuno konkretnom stavu, zbog čega će ga mnogi osporavati.⁶ S druge strane, njegova jedina briga je da nas nauči da sledimo ono što je za nas korisno, po čemu se može smatrati pretečom našeg Makijavelija.

Možda nije puki slučaj to što se do ponovnog otkrića ovog klasika vojničke veštine došlo delimično zahvaljujući filmu Olivera Stouna *Volstrit*, realnog pregleda poslovnog sveta. Na predlog glavnog negativca, mladi japi čita Sun Cuovo delo koje iz osnova menja njegov *Weltanschauung* – pogled na svet.

⁶ Jednu od najoštrijih, i najkraćih, kritika nalazimo u *Huej-nan cu*, eklektičnom delu nastalom pod uticajem taoizma: „Ukoliko vladar i ministar nisu u dobrim odnosima, čak ni Sun Cu ne bi mogao da odgovori neprijatelju.“ (up. *Huej-nan cu čuen-či*, Tajpej 1975, petnaesto poglavlje, 14a str.)

Zaista, saosećanje potuno izostaje u *Ping fau*, ako se izuzmu pojedine aluzije na konfučijansku kategoriju „samilosti“ (*jen*) prema kojoj je samilosni čovek onaj koji je blizak drugom čoveku u idealnom odnosu bratoljublja. Za pojedine od ovih vrednosti zanima se i Sun Cu, ali ih on tumači na svoj način, podređujući ih uvek pobeđi i dobitku. Suštinski je važno jedino stići do cilja: naneti neprijatelju štetu, zarobiti ga i pogubiti. Ukratko, ovo su ciljevi jedne strategije.

Idealni vođa ne posrće, siguran je u sebe i u svoje ljude. Naizgled samo jedno od mnogih pragmatičnih zapazanja, ova tvrdnja, međutim, otvara vrata zanimljivim obrtima koji prevazilaze usko polje vojničkog učenja.

U tom smislu treba vrednovati pojedine zaključke:

- upoznati drugog i sebe samog – stotinu bitaka bez opasnosti;
- ne upoznati drugoga već jedino sebe – svaka bitka nosi jednu sigurnu opasnost.

Sun Cu ove reči navodi u zaključnom delu trećeg poglavlja kao „ono što su drugi kazali“ iako je nesumnjivo da je ovo skuvano u njegovom loncu.

Idealni strateg gleda u dubine svog srca i uči se kako da mu prepozna mane. Samo istančani psiholog može da zbuni neprijatelja, da mu iluziju podmetne kao stvarnost. Ovaj problem se naširoko razlaže u četvrtom poglavlju, *Praznina i suština* – naslov sam za sebe rečit.

Komandant ostavlja neprijatelja da veruje kako je bez ikakve taktike: sakriva tragove, stalno premešta snage itd., uklatko – predstavlja se „bez forme“ (*vu-sjeng*). Sun

pribegava terminu iz taoističkog rečnika – *vu-sjeng* se definiše kao potvrda taoa, sveopšteg pranačela iz kog postaju sve stvari, ali mu menja značenje smeštajući ga u drugi kontekst.

Prevariti neprijatelja osnovni je princip na kom počiva Sun Cuova taktika. „Činiti se“, radije nego „biti“; ili još bolje: „činiti se“ da bi se docnije „bilo“.

„Strategija se zasniva na prevari“ (sedmo poglavlje).

Ne treba, dakle, odati mesto budućeg okršaja ne bismo li tako prevarili neprijatelja i učinili da on svoje snage rasporedi na pogrešno mesto. Tako će mu se sve ljudstvo naći na čelu dok će odstupnica ostati nezaštićena, ili obrnuto. Ili pak jako levo krilo oslabiće desno i obrnuto. Još je manje mesta za brigu ako bi protivnik, na primer, odlučio da jednakim snagama nastupi na svim položajima – onaj ko je u pripravnosti na svim mestima, nije pripravan ni na jednom. Eto još jednog učenja velikog učitelja koje daleko prevazilazi usko vojnu taktiku.

Zahteva se, pre svega, svojevrсна prilagodljivost. Moramo biti u stanju da promenimo strategiju ad hok ako vidimo da nas je neprijatelj prozreo ili pak ako postojeća ne donosi željene rezultate. Ovo je upravo najoštrij deo traktata učitelja Sun Cua čiji su saveti najvećma namenjeni onima koji su prilikom već započetog vojnog pohoda primorani da odustanu od osmišljenog plana. Drugim rečima, Sun Cu nas uči onome što se u teoriji ne može naučiti. Skreće pažnju svakog pojedinca na to da se u ratnom metežu jedino sami na sebe možemo osloniti, na sopstvene snage. Svoja taktička znanja prenosi s nadom da će ih svaki učenik pretočiti u sopstveno znanje kojem bi spontano pribegao u slučaju nužde.

Treba postati nepobediv – ovo je konačni cilj svake strategije. A kada je susret s neprijateljem neizbežan, ne gubiti glavu i veoma se oprezno kretati.

Nije slučajno što su se mnogo pre zapadnjačkih stratega učenjima knjige *Ping fa* uveliko služile japanske vojskovođe: pojedini saveti Sun Cua savršeno odgovaraju postulatima njihove kulture. Ovo se pre svega odnosi na činjenicu da ratnika treba smatrati „već mrtvim“ ne bi li on dao najbolje od sebe. Samuraji bi pribegavali ovom načelu svaki put kada bi se budili s bliskom pretnjom smrti, tom odanom pratiljom svakog ratnika. Samo su tako mogli u okršaju da primene sve svoje snage onemogućavši da im strah parališe mozak. S ovakvim stavom strahu nema mesta.⁷

Treba imati u vidu i to da u kineskom jeziku ne postoji značenjska razlika između „smatrati mrtvim“ i „biti mrtav“. I jedna i druga sintagma izvedene su iz jednog jedinog znaka „su“ – „smrt“. Imajući ovo u vidu, Sun Cuov savet zvuči još teži. Iz pojedinih stihova zaključujemo da Sun Cuov idealni ratnik nije onaj koji se smatra mrtvim nego onaj koji to već jeste. Kad se stvari ovako postave, ko može da zaustavi mrtvog čoveka? U ovom slučaju teško je naći odgovarajući prevod za tako lepo iznijansirane razlike.

Sve snage treba da dišu kao jedno i sve njihove snage treba da vode jednom zajedničkom cilju. Zadatak pravog vojskovođe je da ovo i postigne. Vrednosti borilačke veštine Dalekog istoka koje se zasnivaju na jakom osećaju

⁷ Kao što je rekao Jagju Munenori, veliki japanski mačevalac: „Suštinska tajna mačevanja leži u oslobađanju straha od smrti.“ (up. D. T. Suzuki, *Zen and Japanese Culture*, Princeton 1973, treće izdanje, 71. str).

zajedništva i solidarnosti mogu se u potpunosti izvesti iz Sun Cuovog učenja.

Pretvarati se slabim, a biti jak; predstaviti se kao kakva strašljiva žena da bi pokazali zube onda kad neprijatelj oda svoje snage misleći da ima posla sa slabićima. Reč je o taktici zasnovanoj na prevari i lukavstvu.

Ova vrsta strategije u bliskoj je vezi s taoizmom i već ju je zastupao sam Lao Ce. Konfučijanski filozofi neće nikad oprostiti jednom kolegi koji oda tajnu zasnovanu na prevari.⁸ Idealan mudrac, kog podržava pretpostavljeni autor *Tao Te Činga*, čini se slabim kada je, u stvari, najjači; nenaoružanim kada je naoružan do zuba. Pojedina načela Sun Cu gotovo doslovce preuzima:

„Strategija je put paradoksa (*kuej-tao*).⁹

Tako, onaj ko je sposoban, predstavlja se nesposobnim; ko je koristan, nekorisnim; ko je pouzdan, nepouzdanim a ko nepouzdan, pouzdanim.“ (Prvo poglavlje.)

Ništa nije večno niti se zauvek može odbraniti – jedno je od najvažnijih učenja na koje nas pisac ove knjige upućuje: današnji hendikep može postati sutrašnja prednost, naša snažna strana, ako li uspemo da ga sagledamo iz drugačije perspektive i tako učinimo našim stožerom.

Sun Cu nas uči osnovama veštine preobražaja nas samih.

Zaista, ko pročita ovu knjigu nikada se više neće boriti kao ranije već će biti boj sa samim sobom. Bogatiji

⁸ Up. Ving Cit Čan, *A Sourcebook in Chinese Philosophy*, Princeton 1973, peto izdanje, 157. str.

⁹ Reč *kuej* znači i lukavstvo i pretvaranje.

SUN CU

za jedno novo saznanje, znaće kako da se bolje suoči s porazima koje nam svakodnevica stalno nanosi. A sa svojim neprijateljima ophodiće se kako zasluže.

Leonardo Vitorio Arena

I

PROCENE I PLANIRANJE

作
戰
第
二

Sun Cu je rekao:

1.

Umetnost rata je od vitalnog značaja za državu.

2.

To je pitanje života i smrti, put do bezbednosti ili do propasti. Stoga je predmet razmatranja koji se ni u kom slučaju ne sme prevideti.

3.

Umetnošću rata se dakle vlada na osnovu pet stalnih činilaca koji se moraju uzeti u obzir prilikom procene i određivanja stanja stvari na terenu.

4.

To su: (1) moralni zakon; (2) nebo; (3) zemlja; (4) zapovednik; (5) metod i disciplina.

Po onome što sledi izgleda da pod moralnim zakonom Sun Cu podrazumeva princip harmonije, sličan principu Tao Lao Cea u moral-